

Ester Franquesa
Directora del TERMCAT

L'evolució del coneixement i el progrés de la ciència condueixen a l'actualització constant de les unitats lèxiques que usem per a la denominació de nous conceptes (neologismes terminològics o *neònims*). Les noves necessitats de comunicació sorgeixen de manera natural al món socioeconòmic, científic i cultural. El llenguatge i el coneixement científic evolucionen alhora i els mots de la llengua en són testimoni: en neixen de nous, d'altres envelleixen, s'obliden o modifiquen el significat o la forma.

El món contemporani manté les comunitats lingüístiques en relació. Generalment, les noves realitats, i també les denominacions que les acompanyen, s'originen en una comunitat i s'estenen més tard a altres entorns culturals i lingüístics. Les llengües reben la influència de la llengua anglesa, llengua de comunicació internacional, a més de la de les llengües veïnes. Les interferències terminològiques de procedència anglosaxona són múltiples en els àmbits tècnics i científics.

Les llengües que compten amb un marc jurídic que fomenta la seva presència a la vida cultural, econòmica i social articulen sovint processos més o menys estructurats per tal d'actuar davant els neologismes, sobretot amb relació als manlleus, que pertorben el sistema lèxic propi. Els processos, planificats i organitzats, de normalització terminològica tenen, doncs, l'objectiu últim d'enriquir la llengua per facilitar-ne l'ús especialitzat en els diversos sectors d'activitat, formen part d'un procés més general i s'apliquen com un instrument de política lingüística.

El codi lingüístic i les condicions sociolingüístiques

Sabem que els mecanismes interns per a formar neologismes són diversos: procediments de derivació, composició, canvi semàntic i lexicalització de sintagmes. Les decisions de normalització terminològica es basen en primer lloc en el respecte dels mecanismes de formació lèxica que el codi lingüístic accepta com a propis. Els termes han de ser conformes a les regles fonològiques, morfològiques, lèxiques i sintàctiques de la llengua.

Per a emprendre estratègies eficaces en el procés de normalització de neologismes, cal tenir presents, a més dels aspectes relacionats amb el codi lingüístic, els aspectes relacionats amb les condicions socials de la llengua en què s'han d'inserir. Aquestes condicions pesen tant que poden fer que un terme sigui rebutjat encara que sigui lingüísticament correcte.

No es poden aplicar regles uniformes en la creació de nous termes. Generalment, a partir d'una anàlisi completa de l'entorn lingüístic i sociolingüístic, cal seleccionar la proposta que permet designar millor una noció, abandonar usos no adequats des del punt de vista conceptual o formal o, quan no es disposa d'una alternativa genuïna, adaptar els manlleus o els calcs d'altres llengües. És evident que la normalització és més complexa en aquest últim cas perquè els termes formats per elements que ja existeixen a la llengua o construïts sobre la base de formants grecs o llatins s'integren més fàcilment que no pas els que es formen a partir d'unitats de procedència forana.

La cooperació amb la societat

La normalització terminològica és el resultat de la cooperació entre institucions. La naturalesa de les institucions que l'assumeixen varia segons la comunitat lingüística: acadèmies de la llengua, centres de documentació, organitzacions administratives, institucions universitàries, consorcis industrials, associacions professionals o organismes de normalització tècnica, etc.

En virtut del seus Estatuts,¹ el TERMCAT s'ocupa d'organitzar la revisió dels termes catalans i la normalització dels neologismes que ho requereixin, d'acord amb la normativa lingüística de l'Institut d'Estudis Catalans. La normalització de la terminologia catalana s'articula entorn del Consell Supervisor, un òrgan permanent i col·legiat que, en el marc del TERMCAT, vetlla primordialment pels aspectes vinculats amb la forma lingüística dels neologismes i per la seva adequació a la normativa general de la llengua. El Consell Supervisor està integrat per membres del TERMCAT i per membres designats de l'Institut, un dels quals, membre de la Secció Filològica, n'exerceix la presidència.

La normalització de la nova terminologia es duu a terme per mitjà de reunions periòdiques del Consell Supervisor.² Les reunions ordinàries són quinzenals. Les necessitats de normalització són estudiades prèviament per la Secretaria del Consell Supervisor, la unitat de treball del TERMCAT que es dedica específicament a elaborar els *dossiers de normalització*. Els dossiers contenen la documentació sobre els casos que han de ser normalitzats, amb les diverses propostes de denominació, argumentades des dels punts de vista formal, conceptual i d'ús, i es configuren com a eix central del procés.

---

1. Decret 217/1997, del 30 de juliol, pel qual s'aprova la modificació dels Estatuts del consorci Centre de Terminologia TERMCAT.

2. Per exemple, al llarg de 1998 es van celebrar 21 sessions en què es van estudiar i aprovar 435 termes de diverses àrees d'especialitat.

Els professionals de la llengua

Les necessitats de normalització sorgeixen sempre en relació amb l'ús de la llengua en les comunicacions especialitzades. Els professionals, quan redacten o tradueixen textos d'especialitat, necessiten sovint denominar en català un concepte encara sense nom o amb una denominació d'origen extern, o necessiten fixar una entre les diverses formes existents. S'adrecen aleshores al Servei de Consultes Terminològiques del TERMCAT per saber si ja existeix una denominació o perquè formulem una proposta d'unitat nova. Aquestes propostes responen, doncs, a demandes concretes i urgents i s'han d'establir necessàriament sense un estudi exhaustiu de les alternatives possibles i dels criteris que les poden validar com a solucions definitives.

Els assessors lingüístics del Consorci per a la Normalització Lingüística, dels departaments de la Generalitat de Catalunya i dels organismes que en depenen, dels serveis lingüístics universitaris i d'organitzacions sectorials i empresarials i les empreses de traducció actuen com a primers observadors de les necessitats de normalització de neologismes i són també els primers agents de difusió d'aquests. A fi de facilitar la seva cooperació en el procés de normalització, el TERMCAT posa a la seva disposició a les pàgines web una *Guia per a l'elaboració del dossier de normalització* i un model de dossier. També, amb aquesta mateixa finalitat, des de 1997 el TERMCAT ha organitzat nou edicions de les sessions de formació per a l'elaboració de dossiers de normalització a què han assistit més d'un centenar d'assessors lingüístics, i d'aquí a uns dies s'inicia la primera edició de les sessions de neologia terminològica, que en complementaran la formació.

Les propostes formulades des del Servei de Consultes Terminològiques són sovint el primer pas d'un procés complet de normalització. Els terminòlegs del Servei fan arribar a la Secretaria del Consell Supervisor els casos que cal normalitzar, especialment els neologismes que contravenen el sistema propi de la llengua, amb les seves propostes perquè siguin estudiades i validades o modificades, quan cal. També els terminòlegs del mateix TERMCAT o d'altres institucions que elaboren diccionaris i lèxics d'especialitat canalitzen a la Secretaria casos que consideren que cal normalitzar. No és necessari normalitzar els neologismes que no han aparegut consignats a cap diccionari general o especialitzat català si segueixen les regles de conformitat lingüística i sociolingüística. Sovint en són absents només perquè els termes no són usats per tota la col·lectivitat, sinó per grups d'usuaris delimitats i per a unes situacions de comunicació determinades.

El Consell Supervisor va estudiar la política que es podia emprendre davant dels manlleus i dels calcs d'altres llengües i, l'any 1990, va elaborar unes recomanacions, consultables al web del TERMCAT, sobre els criteris essencials que han de permetre un equilibri entre la seva admissió indiscriminada i el seu refús sistemàtic, útils en la preparació de propostes per a la normalització de terminologia.³

---

3. TERMCAT, Consell Supervisor, *Manlleus i calcs lingüístics en els treballs de terminologia catalana*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1990. (Criteris Lingüístics per a la Terminologia, 1)

La intervenció dels especialistes

Els especialistes col·laboren activament en la normalització de la terminologia, contribueixen a resoldre dubtes sobre els conceptes i les relacions que mantenen, opinen sobre l'acceptabilitat de les denominacions i proposen criteris per a l'aprovació de nous termes. Alguns especialistes, com a representants d'institucions de cada sector d'activitat, constitueixen comitès tècnics sectorials. Els comitès treballen per mitjà de sessions de normalització en què els especialistes estudien les propostes que són possibles per a denominar un concepte del seu àmbit i els arguments a favor i en contra, a fi d'obtenir el consens en les decisions que es prenguin. Màrqueting, publicitat, tecnologies de la informació o esports han estat alguns dels àmbits centrals de les últimes sessions que hem celebrat.

En aquestes sessions els especialistes estudien amb els terminòlegs, que han elaborat el material de treball i que moderen la reunió, les propostes possibles per als casos que presenten dificultats conceptuals, denominatives o d'ús. Fonamentalment, els especialistes avaluen si cal un nou terme en una àrea determinada, si les definicions descriuen adequadament un concepte i remarquen els elements que no són pertinents o que hi falten, identifiquen els termes que són sinònims i si mantenen jerarquia semàntica, assenyalen les nocions que es confonen sota una mateixa etiqueta terminològica, confirmen l'adequació de determinades denominacions, en proposen de noves, etc. Un cop celebrades les sessions,⁴ les resolucions preses són ratificades, si és el cas, pel Consell Supervisor del TERMCAT.

La informació que aporten els especialistes, sens dubte, és de gran valor, perquè coneixen bé l'àmbit a què pertanyen els termes que s'estudien, les tendències neològiques que s'hi observen o les condicions que fan que els termes puguin ser rebutjats o acceptats. La seva participació és decisiva, perquè ells són els qui s'han de sentir còmodes amb els nous termes que es normalitzen.

El pas cap a la normativització

La normalització no sempre és el punt final del procés. Els termes normalitzats que tenen un ús general i passen a formar part del conjunt de lèxic comú continuen el camí amb el procés de *normativització* per part de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Per això, en ocasions la normalització és un banc de proves per a l'acceptació posterior, i definitiva, de noves peces lèxiques per la màxima autoritat normativa. El Consell Supervisor fa arribar, per mitjà del seu president, al president de la Secció Filològica informació sobre els casos que poden afectar el lèxic comú i també demana l'estudi dels casos terminològics que proposa quan difereixen, per alguna raó, de les unitats o dels criteris normatius.

---

4. Al llarg de 1998, per exemple, s'han estudiat un total de 116 casos en sessions de normalització de diversos sectors d'activitat.

La funció primordial de la normalització és facilitar la diversificació de la llengua perquè sigui apta per a les comunicacions especialitzades. La normativització, en canvi, pretén la unificació i la selecció de les unitats que han de constituir la varietat lingüística comuna des de la diversitat formal, social, geogràfica, diacrònica, d'ús, etc. Són dos processos amb finalitats ben diferents, però que es complementen.

L'èxit dels neologismes

La normalització de la terminologia catalana s'articula d'acord amb la coneguda distinció entre planificació del corpus i planificació de l'estatus. En aquest procés no s'intervé únicament sobre la forma, sinó també sobre la funció de la llengua, sobre el seu aspecte i condició social, i sobre les relacions que té amb les altres llengües. Després de prendre les decisions de normalització, s'apliquen modalitats diferents de difusió i d'implantació per promoure l'ús dels termes normalitzats en els entorns propis de la ciència i la tècnica: ensenyament secundari i superior, mitjans de comunicació, món editorial, indústria i empresa, etc.

Els termes normalitzats es difonen entre els usuaris potencials perquè puguin incorporar-se en els textos tècnics i científics. Els neologismes deixen de ser-ho quan passen inadvertits entre tota la resta de paraules conegudes. Massa sovint els termes que es normalitzen no s'usen simplement perquè no es coneixen prou o perquè arriben als usuaris per unes vies que els són estranyes.

Actualment, la terminologia normalitzada segueix vies diverses de difusió. Es fa conèixer per mitjà del Servei de Consultes i dels diccionaris i lèxics especialitzats que es publiquen. A més del *Diccionari de neologismes*⁵ —que recull els termes normalitzats fins a l'any 1995—, es poden consultar a la Neoloteca (<http://www.termcat.es/neoloteca>) les més de quatre mil denominacions catalanes normalitzades fins avui, i amb equivalents en castellà, francès, anglès, alemany i italià. Es pot accedir a les informacions terminològiques també a partir de les àrees temàtiques a què pertanyen els termes, i en el cas de les espècies zoològiques o botàniques, també des de la nomenclatura llatina.

---

5. TERMCAT, *Diccionari de neologismes*, Barcelona, Edicions 62, 1997.

Per tal de fer més fàcil el coneixement dels termes normalitzats més recentment entorn de l'Administració, també es difonen per mitjà de la seva publicació quadrimestral al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*.⁶ És un sistema paral·lel al que segueixen la Delegació General de la Llengua Francesa, que publica els nous termes al diari oficial de la República Francesa, i l'Oficina de la Llengua Francesa, que els publica a la gasetta oficial del Quebec. Aquests canals de difusió es complementen cada cop més sovint amb actuacions de difusió sectorial. N'és un exemple el recull dels neologismes normalitzats, amb equivalències en castellà, francès i anglès, preparat pel TERMCAT per al CD-ROM *Meteorologia a Catalunya*, de l'Associació Catalana d'Observadors Meteorològics de Catalunya.

Les decisions que resulten d'un procés de normalització terminològica s'han d'acompanyar de la divulgació adequada entre els usuaris i s'han de complementar amb actuacions específiques per a la seva implantació en el discurs tècnic i científic, en les situacions reals d'ús: material didàctic, memòries, documentals de televisió, obres de referència, llibres de text, productes informàtics, catàlegs de productes, contractes mercantils, manuals d'instruccions, publicacions científiques, disposicions legals, etc. Els especialistes adopten realment els termes normalitzats quan ho poden fer de manera natural i espontània, sense esforç, perquè són usats en els textos especialitzats amb què treballen.

El procés de normalització de la terminologia catalana està directament relacionat amb la política lingüística i l'Administració en general, l'autoritat lingüística, i la seva vinculació amb les organitzacions professionals i empresarials s'ha anat fent cada cop més estreta. És un procés per a la denominació, planificada i col·lectiva, de noves unitats terminològiques en català i per a l'adaptació de la llengua a les noves necessitats comunicatives de tota la societat que sorgeixen contínuament en el nostre món contemporani.

---

6. D'acord amb el Decret 36/1998, del 4 de febrer, de mesures per a l'aplicació de la Llei 1/1998, del 7 de gener, de política lingüística, que estableix que la Direcció General de Política Lingüística ha de garantir l'aplicació de la normativa de l'Institut d'Estudis Catalans i l'ús de la terminologia que elabora el TERMCAT perquè sigui emprada als departaments de la Generalitat en la seva documentació tècnica i científica, el *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya* publica la terminologia aprovada pel Consell Supervisor.